

<https://helda.helsinki.fi>

Poikkeusajan tilat : vastaanottokeskukset pohjoisessa Suomessa

Nykänen, Tapio

Siirtolaisuusinstituutti

2019-01

Nykänen , T , Koikkalainen , S , Seppälä , T , Mikkonen , E & Rainio , M 2019 , Poikkeusajan tilat : vastaanottokeskukset pohjoisessa Suomessa . julkaisussa E Lyytinen (Toimittaja) , Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa . Tutkimus / Siirtolaisuusinstituutti , Siirtolaisuusinstituutti , Turku , Sivut 161-182 .

<http://hdl.handle.net/10138/311938>

unspecified

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

7. Poikkeusajan tilat: vastaanottokeskukset pohjoisessa Suomessa

Tapio Nykänen, Saara Koikkalainen, Tiina
Seppälä, Enni Mikkonen & Minna Rainio

7.1. Johdanto

Vuoden 2015 ”pakolaiskriisin” aikana Suomesta haki turvapaikkaa 32 476 ihmistä. Määrä oli moninkertainen edeltäviin vuosiin verrattuna, ja viranomaiset joutuivat kiireisimpinä päivinä löytämään majoitustilat sadoille ihmisille. Uusia vastaanottokeskuksia perustettiin ympäri Suomea, myös monille pohjoisen pienille paikkakunnille, joissa ei ollut aikaisempaa kokemusta pakolaisten vastaanotosta.

Lukumme käsittelee sitä sosiaalista ja poliittista dynamiikkaa, jota Suomen Lapsi sijaitsevien vastaanottokeskusten yhteyteen rakentui. Keskuksia piti yllä Suomen Punainen Risti (SPR). Tavoitteena on tarkastella eri näkökulmista, miten keskusten toimintaan kytköksissä olleet ihmiset hahmottivat vuosien 2015–2016 tapahtumat. Olemme jäsentäneet toimijat lukua varten kolmeen ryhmään: turvapaikanhakijoihin, vastaanottokeskusten työntekijöihin ja vastaanottokeskusten naapurustossa asuneisiin. Kaikki nämä ryhmät ovat sisäisesti heterogeenisiä. Tarkastelussamme tuomme kuitenkin esille joitakin ryhmien keskuudessa yleisesti esiintyviä näkemyksiä.

Tekstimme keskeisin teoreettinen näkökulma kytkeytyy poikkeusajallisuuden tematiikkaan. Lähestymistapa liittyy aiempaan pakolaisuuden tutkimukseen, jossa sekä pakolaisleirejä että vastaanottokeskuksia on kuvattu poikkeus- tai välitiloina, joiden asukkaat on suljettu kansallisvaltion tavanomaisen järjestyksen ulkopuolelle (esim. Agamben 2001; Malkki 2002; Gill 2009; Rainio 2015; Brun & Fabos 2015). Täydennämme poikkeuksellisuuden käsittelyä tilojen lisäksi henkilöiden kokemuksiin ja medianarraatiiveihin liittyvällä poikkeuksellisuuden tematiikalla. Ammennamme tässä erityisesti

kulttuurihistoriallisista ja politiikkatieteellisistä tutkimuksista, joissa on kartoitettu sitä, millaisia poikkeuksellisuuden ja erityisyyden merkityksiä kriisiajoille on annettu (esim. Loshitzky 2000; Tilli 2012; Kivimäki 2013).

Lähtökohtamme on, että nopeasti laajentuneen muuttoliikkeen aika oli tapahtumat kokeneille enemmän tai vähemmän erityistä. Poikkeuksellisuuteen liittyviä merkityksiä jäsentämällä tutkimme, millaista tämä erityisyys oli luonteeltaan: kuinka tapahtumat ja niiden hahmottama uusi arki poikkesivat toimijoiden eletyssä todellisuudessa tavanomaiseksi mielletystä arkielämästä? Poikkeusajallisuuteen liittyvän teoreettisemman keskustelun ohella luvullamme on kaksi käytännöllistä tavoitetta. Tuomme julkisen keskustelun käyttöön nyansseja ja vivahteita, jotka rikastuttavat toisinaan yksinkertaistavaa puhetta turvapaikanhakijoiden ja paikallisten välisistä suhteista. Käymme myös keskustelua siitä, millaisia poliittisia merkityksiä näillä poikkeamilla on. Kuinka poikkeamasta palataan tavalliseen? Voiko vallinneeseen tavanomaiseen edes palata – vai onko mielekkäämpää ajatella, että poikkeuksesta syntyy jotakin uutta, koska sen myötä myös käsitykset tavanomaisuudesta muuttuvat?

Tekstimme ensisijaisena aineistona ovat irakilaiden turvapaikanhakijoiden (yhteensä 25, joista 24 miestä ja yksi nainen), vastaanottokeskusten työntekijöiden (yhteensä neljä naista) ja vastaanottokeskusten naapurustossa asuneiden henkilöiden (yhteensä 13, joista seitsemän miestä ja kuusi naista) nauhoitetut ja tekstinnetyt teemahaastattelut. Turvapaikanhakijoita on haasteltu useilla Lapin paikkakunnilla. Muut haastattelut on toteutettu yhdellä paikkakunnalla, jossa oli toiminut vastaanottokeskus jo ennen vuoden 2015 tapahtumia. Tilanteen muuttumisen myötä keskukseen perustettiin uusia yksiköitä alueille, joissa toimintaa ei aiemmin ollut. Lisäksi jo toiminnassa olleiden yksiköiden luonne muuttui esimerkiksi niin, että niihin majoitettiin aiempaa enemmän ihmisiä. Toissijaisena aineistonamme ovat kahdella muulla paikkakunnalla suoritettut vastaanottokeskusten työntekijöiden haastattelut (10 henkilöä) sekä luvun kirjoittajien osallistuva havainnointi Lapin itärajalta, Tornion järjestelykeskuksessa, eri vastaanottokeskuksissa sekä Rovaniemellä turvapaikanhakijoiden kanssa toteutetussa kahdessa yhteisprojektissa.

Naapureiden haastattelut tehtiin kahdella erilaisella alueella, jotka on nimetty ”kerrostaloalueeksi” ja ”omakotitaloalueeksi” sen mukaan, millaista rakennuskantaa ympäristössä pääosin on. Kerrostaloalueella ei ollut aiemmin ollut lainkaan vastaanottokeskuksen toimintaa. Omakotitaloalueella oli toiminut alaikäisten turvapaikanhakijoiden yksikkö, johon nyt majoitettiin vain aikuisia miehiä. Molemmilla alueilla tilanne siis muuttui aikaisempaan verrattuna. Asuinympäristön lisäksi itse vastaanottokeskusten yksiköt olivat tutkituissa kohteissa erilaisia. Kerrostaloalueella myös vastaanottokeskus toimi kerrostalossa, ja turvapaikanhakijat majoituivat tavanomaisissa kerrostaloasunnoissa. Omakotitaloalueen yksikkö sijoittui puolestaan rakennukseen, joka oli rakennettu alun perin julkiseen käyttöön. Olosuhteet muistuttivat asuntolaa. Aukkailla oli mahdollisuus valmistaa ruokaa omatoimisesti yhteiskeittiöissä.

On syytä korostaa, että vuosina 2015 ja 2016 Suomessa toimineet vastaanottokeskukset olivat varsin erilaisia. Keskukset sijoittuivat erilaisiin ympäristöihin, niiden toiminnasta vastasivat eri tahot, ja esimerkiksi henkilöstön koulutuksen aste vaihteli. Vaikka teimme tutkimusta useassa eri yksikössä, ei tekstiä tule lukea kuvauksena kaikista Suomen vastaanottokeskuksista.

Erityisesti turvapaikanhakijoiden kanssa toteutetut yhteisprojektit ovat avanneet uudenlaisia tulkinnan mahdollisuuksia. Nämä projektit ovat *Teach and Learn*-keskustelufoorumi sekä *Taidevaihde*-hanke. Edellinen oli turvapaikanhakijoiden itsensä ideoima ja yhteistyössä tutkijoiden kanssa toteuttama vapaamuotoinen viiden tapaamisen sarja, johon osallistui myös sosiologian ja politiikkatieteiden yliopisto-opiskelijoita. Tapaa-misiin osallistui irakilaisia, afganistanilaisia ja somalialaisia turvapaikanhakijoita ja parhaimmillaan paikalla oli lähes 30 henkilöä. *Taidevaihde*-hankkeen osana puolestaan järjestettiin naisten draamatyöpaja, joka toi esiin eri taustoista tulevien naisten kertomuksia teatteriharjoitteiden kautta. Osallistujat olivat turvapaikkaprosesseissaan eri vaiheissa; osa oli saanut pysyvän oleskeluluvan. Lisäksi ryhmässä oli muista syistä Suomeen muuttaneita. Ryhmä kokoontui kuusi kertaa kolmen tunnin ajan. Se oli kooltaan pieni (4–8 osallistujaa), mutta etnisesti ja kulttuurisesti moninainen. Koska ryhmään kuului vain naisia, se toi esiin sukupuoleen liittyvää dynamiikkaa eri näkökulmasta kuin esimerkiksi tutkimusta varten haastatellut turvapaikanhakijat, jotka olivat yhtä lukuun ottamatta kaikki miehiä.

Artikkelin aineistoesimerkit ovat anonymisoitu ja kaikista haastatelluista käytetään muutettuja nimiä. Haastateltujen ikä on mainittu silloin, kun tälle on asiayhteyteen liittyviä perusteita.

7.2. Poikkeusajallisuus teoriana

Pakolaisleireille syntyviä kansallisvaltion poikkeustiloja ovat aiemmin tarkastelleet muun muassa Agamben (2001) ja Khosravi (2013). Leirejä on kuvattu myös limbina, joissa väliaikaisesta on tullut liki pysyvää (Malkki 2002; Holtzman 2004; Brun & Fabos 2015). Rainio (2015, 122–123) on kuvannut Agambeniin ja Khosraviin perustuen suomalaisia vastaanottokeskuksia poikkeuksen tiloina, joissa turvapaikanhakijoiden elämä ”asettuu sulkeisiin”. Keskusten asukkaat on asetettu hiljennettyyn ja passiiviseen identiteettiin, joka ei juuri saa omaa ääntään kuuluviin vaan on pikemminkin toimenpiteiden kohde. Vastaanottokeskukset ovat siten välitiloja, joissa ihminen on yhä matkalla varsinaiseen päämääräänsä: pysyvään oleskeluoikeuteen maan täysivaltaisena asukkaana (Pentikäinen 2005; Suoranta 2011; Holland 2013; Kivisto 2015; Kaukko & Wernesjö 2017; ks. tässä teoksessa Pöyhönen, Kokkonen & Tarnanen).

Sotien kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa poikkeusajallisuutta on lähestytty yksittäisten tilojen lisäksi koko yhteiskuntaa koskevien narratiivien ja niiden synnyt-

tämien yksilöllisten kokemusten kautta. Perusideana tässä lähestymistavassa on, että rauhan ajan yhteiskunnat rakentuvat kollektiiviselle aikakäsitykselle, jonka pohjana on tavallisesti enemmän tai vähemmän lineaarinen historiallinen kehityskertomus ja jota rytmittävät jaetut rituaalit, kuten juhla- ja vapaapäivät sekä sovitut kellonajat (Edkins 2003). Kriisit rikkovat tavanomaisen ajallisuuden kokemuksen ja synnyttävät tarpeen ymmärtää aikaa uudesta näkökulmasta. Erityisesti laajamittaiset sodat käsitetään ja käsitteellistetään tyypillisesti *poikkeusajaksi*. Yhteiskunnallisen, kollektiivisen kertomuksen tasolla niissä limittyvät etenevä lineaarinen aika ja pysähtyminen kansallisen, paljaana piirtyvän perushetken tai eräänlaisen kansana olemisen alkujuuren äärelle. Tässä hetkessä nostetaan tyypillisesti esiin sekä kansakunnan myyttinen menneisyys että tulevaisuus, jolle sodassa maksetaan lunnaita. Sodan hetki on siis *historiallinen*: se on kohtalonomainen välitila menneisyyden ja tulevaisuuden välissä (Dudziak 2012, 21–26; Kivimäki 2013, 194).

Yksilöissä poikkeusajallisuus voi synnyttää kollektiivista uhri- ja taistelumieltä. Se voi merkitä myös initiaatiokokemuksia tai yksinkertaisesti katkosta ja taantumaa vakiintuneessa elämänkulussa. Kokemuksen muoto riippuu useista tekijöistä, kuten yhteiskunnan poliittisista esioletuksista ja mielipiteenmuokkauksen tasosta, tapahtumien uskonnollisesta tai ideologisesta merkityksestä, henkilökohtaisesta elämänkokemuksesta ja persoonallisista ominaisuuksista (Kivimäki 2013, 195–234). Kokemus on ryhmäsidonnainen asia, mutta siihen liittyy myös merkittäviä yksilöllisiä piirteitä. Kuten Kivimäki (2013, 194) osoittaa, esimerkiksi jatkosodassa suomalaiset sotilaat kokivat rintamalle joutumisen erilaisin tavoin riippuen siitä, millaisesta elämäntilanteesta heidät sinne reväistiin. Vanhemmille reserviläisille sota merkitsi usein selkeää taantumaa vakiintuneessa elämänkulussa, kun nuoret pystyivät usein hahmottamaan sen initiaationa uuteen sosiaaliseen statukseen. Molempien psyykkiseen selviytymiseen vaikuttivat kuitenkin samankaltaiset seikat, kuten rintamayhteisön keskinäinen tuki sekä se, kyettiinkö sodan konkreettiset traumat peittämään historiallisella tai uskonnollisella kansallisella retoriikalla. (Kivimäki 2013, 195–234.) Niistäkään huolimatta kaikki eivät kestäneet sodan painetta vaan traumatisoituivat monin eri tavoin (pakolaisten traumaista, ks. tässä teoksessa Kallakorpi).

Lähtökohtamme luvussa on se, että myös laajamittainen ja nopea muuttoliike, erityisesti pakolaisuus, synnyttää poikkeusajallisuuden kokemuksia niissä, joita asia henkilökohtaisesti koskettaa. Vaikka nämä kokemukset eivät välttämättä ole yhtä voimakkaita tai suoraan verrattavissa sodan aiheuttamiin tuntemuksiin, ovat pakolaisuuden synnyttämät poikkeusajallisuuden kokemukset yhteiskunnallisesti merkityksellisiä. Esimerkiksi pitkän pakomatkan ja uuteen maahan asettautumisen aiheuttama poikkeusolotila, stressi ja ahdistus voivat vaikuttaa myöhempään kotoutumiseen. Toisaalta myös pakolaisia arjessaan kohtaavat ihmiset joutuvat tarkastelemaan omia näkemyksiään ja sopeutumaan muualta tulevien ihmisten erilaiseen elämäntyyliin nopeastikin. Tärkeää on myös tarkastella, miten muuttoliikkeeseen liittyviä poikkeusajallisuuden

kokemuksia käsitellään julkisuudessa, sillä julkinen keskustelu vaikuttaa laajemmin yhteiskunnallisen tilanteen kehittymiseen.

Luvussamme esiintyvistä ryhmistä poikkeusajallisuus leimaa konkreettisimmin turvapaikanhakijoiden elämäntarinoita, joissa kotimaan jättäminen ja vaarallinen matka Eurooppaan merkitsee kokonaisvaltaista muutosta vakiintuneessa arjessa. Itse matka kaikkine siihen liittyvine merkityksineen on toisin sanoen poikkeuksellinen, varsinkin kun monet lähtijöistä ovat ensimmäistä kertaa ylipäättään ulkomailla (ks. tässä teoksessa Koikkalainen & Nykänen). Koska lukumme tarkoituksena on tarkastella vastaanottokeskuksiin liittyvää dynamiikkaa, emme kuitenkaan keskity matkustamiseen tai esimerkiksi lähdön syihin vaan siihen, miten poikkeuksellisuus ilmenee vastaanottokeskuksen arjessa ja keskusten ympäristössä. Lähtö, matka ja vastaanottokeskus eivät ole täysin toisistaan erotettavia todellisuuden osia, joten viittaamme tarpeen vaatiessa kuitenkin myös haastateltavien kertomuksiin tapahtumista, jotka edelsivät vastaanottokeskukseen muuttamista.

7.3. Asukkaana vastaanottokeskuksessa

Globaalisti valtaosa pakolaisista asuu kaupungeissa ja elää verrattain omatoimista elämää. Pakolaisleirit ja erilaiset vastaanottokeskukset ovat kuitenkin nousseet tutkimuksessa pakolaisuuteen liittyvän poikkeuksellisuuden kokemuksen keskiöön, sillä niissä pakolaisuuteen liittyvä irrallisuus piirtyy selkeimpänä esiin. Myös käsillä oleva tutkimus alleviivaa tätä ilmiötä. Aineistosta hahmottuu varsin selväpiirteisenä ainakin kolmeen eri kategoriaan sijoittuvaa poikkeusajallisuuden kokemusta: suhteessa elin- ja asumisoloihin, ihmissuhteisiin ja arjen rutiineihin.

Sillä, minkä tyyppiseen vastaanottokeskukseen turvapaikanhakija on sijoitettu, on konkreettista merkitystä arjen toimintojen kannalta. Mitä laitospaisempia olot ovat, sen rajatumpia ovat itsenäisen toiminnan mahdollisuudet. Tämä näkyy siinä, kuinka poikkeusajallisuus ilmenee turvapaikanhakijoiden kertomuksissa elin- ja asumisolosta Suomessa.

Joissakin keskuksissa asukkaat asuivat yhteisissä huoneissa ja heille tarjottiin ruoka. Toisissa keskuksissa majoitus oli yhteisissä tiloissa, mutta asukkailla oli mahdollisuus itsenäiseen ruoanlaittoon. Toisaalla yhteiset tilat koostuivat pääasiassa toimisto- ja opetustiloista ja asiakkaat asuivat hajautetusti tavanomaisissa kunnan vuokra-asunnoissa. Karkeasti voidaan sanoa, että mitä itsenäisemmin hakijat pystyivät elämään, sen suurempi hallinnan tunne heillä elämäänsä oli. Vastaavasti passiivisuus ja omien toimintamahdollisuuksien puute loivat vaikutelman ”ilmassa” olemisesta, jossa kiinnekohtia tavanomaiseen arkeen oli vähemmän (ks. Rainio 2015, 122). Niinkin yksinkertainen asia kuin mahdollisuus itsenäiseen ruoan valmistamiseen saattoi olla erittäin merkityksellinen seikka vastaanottokeskuksen asukkaan kokeman arjen

hallinnan näkökulmasta. Eroja valinnanvapaudessa erilaisten asumismuotojen välillä havainnollistaa myös se, että majoitusratkaisu vaikutti ja vaikuttaa (iän ja perhetilanteen lisäksi) hakijan saaman taloudellisen tuen määrään. Vuonna 2017 itsenäisesti asuvan yli 18-vuotiaan turvapaikanhakijan saama vastaanottoraha oli 263,78 euroa kuukaudessa, kun ateriat tarjoavaan keskukseseen majoitetun henkilön tuki oli vain 75,36 euroa (Maahanmuuttovirasto 2017).

Vastaanottokeskusten ympäristö eli väljästi asuttu ja luminen Lappi näyttäytyi poikkeuksellisen monille haastateltavista. Olosuhteet olivat käytännössä vastakohta esimerkiksi miljoonakaupunki Bagdadille, jossa usein hikoillaan yli 40 asteen helteessä. Hassan, hieman alle 30-vuotias tietokoneohjelmoija kuvasi kokemustaan olosuhteista näin: "Tilanne on uusi ja outo meille, sillä tulemme kuumasta maasta. Meidän ja teidän lämpöasteenne tässä maassa, joskus ne ovat päinvastaiset. Joskus siellä on yli 45 astetta, kuin saunassa. Ja täällä sama, mutta alle nollan!"

Myös talvinen pimeys aiheutti väsymystä ja lisäsi apaattisuutta. Draamatyöpajaan osallistunut Aisha kuvasi, miten pimeys nosti esiin hänen traumojaan liittyen pimeisiin paikkoihin, kuten pommisuijiin. Tämä osoitti sitä, miten turvapaikanhakijat saattavat elää erilaisten todellisuuksien rajoilla: "Fyysisesti he kulkevat väliaikaisten tilojen läpi ja asuvat niissä, psyykkisesti he ovat kahden tai useamman kulttuurin, identiteetin ja kielen välissä. Heidän muistonsa voivat sijoittua useisiin paikkoihin ja ne ovat joskus hyvin kehollisia ja ei-kielellisiä, ja ruumiillisen outouden tunteet saattavat kiinnittyä pohjoiseen luontoon ja ympäristöön." (Rainio 2015, 109; vrt. Ahmed 1999; Huttunen 2002.)

Haastattelemiemme vastaanottokeskusten työntekijöiden mukaan sijoittaminen erityisesti pieneen pohjoisen vastaanottokeskukseen oli monelle turvapaikanhakijalle suuri pettymys (vrt. Jauhiainen 2017b, 6). Jotkut heistä pitivät Lappiin sijoittamista eräänlaisena rangaistuksena – se ei ollut sellainen "paratiisi", johon he uskoivat tulevansa. Kuitenkin ne turvapaikanhakijat ja erityisesti perheet, jotka pitivät Lapista, kehuivat sijoituspaikkakuntiaan sopivan kokoisiksi, koska kaikki palvelut ja harrastusmahdollisuudet (mm. urheiluhalli, kirjasto ja kaupat) olivat lähellä. Työntekijöiden mukaan oli tyypillistä, että alkuvaiheessa turvapaikanhakijat puhuvat jatkuvasti suunnitelmistaan muuttaa Etelä-Suomeen, mutta tämä väheni huomattavasti ajan myötä, kun kävi ilmi, että siirtoja myönnetään vain harvoin ja erittäin perustelluista syistä (ks. Jauhiainen 2017c).

Tilan koettu poikkeuksellisuus vaikutti myös ihmissuhteisiin. Erityisesti pienet asunnot aiheuttivat pettymyksen ja turhautumisen tunteita, kun pääasiassa odottamisesta koostuvaa arkea jouduttiin elämään tiiviisti yhdessä tuntemattomien ja toisinaan erikielisten ihmisten kanssa. Esimerkiksi kaksioon majoitettiin vuosien 2015 ja 2016 aikana yleensä kahdeksan ja kolmioon jopa kymmenen turvapaikanhakijaa. Yhteinen arki saattaa sujua päällisin puolin hyvin ja esimerkiksi ruoan valmistaminen yhdessä voi keventää ilmapiiriä. Silti monet kokivat ahauden ahdistavaksi. Poikkeuksellisuuden kokemusta lisäsi se, että asukkaiden asumisjärjestelyihin jouduttiin tekemään usein muutoksia uusien turvapaikanhakijoiden saapumisen myötä.

Ahtauden lisäksi jännitteitä seurasi siitä, että turvapaikanhakijoiden taustat ja taidot olivat erilaisia (ks. myös Marucco 2017, 99; Jauhiainen 2017b, 6). Jotkut miehistä tulivat perheistä, joissa äiti oli perinteisesti huolehtinut kaikesta kotiin liittyvästä isän huolehtiessa perheen elannosta. Toisilla heistä oli vaikeuksia päivittäisistä askareista selviämisessä. Ongelmia saattoi syntyä myös silloin, kun kaksi perhettä joutui jakamaan yhteisen asunnon ja sukupuolirooleihin liittyvä normisto asetti rajoituksia arkeen.

Haastattelemiemme työntekijöiden mukaan samasta maasta kotoisin olevat turvapaikanhakijat eivät välttämättä halunneet asua yhdessä tai olla tekemisissä keskenään, sillä erilaiset hierarkiat ryhmien välillä eivät olleet matkan varrella kadonneet minnekään. Esimerkiksi 32-vuotias Hadi, joka pakeni Suomeen vaimonsa ja kolmen lapsensa kanssa, ei antanut omien lasten leikkiä saman pihapiirin irakilaislasten kanssa, jotta heidän ”alkeellisemmaksi” koettu murteensa ei tarttuisi lasten puhekieleen. Jotkut pelkäsivät turvallisuutensa puolesta eivätkä halunneet heihin liittyvien tietojen joutuvan vääriin käsiin. Sosiaalisen median aikakaudella mikä tahansa tieto Suomesta välittyy nopeasti lähtömaahan, mistä voi seurata vahinkoa tai vaaraa turvapaikanhakijoille itselleen tai heidän läheisilleen.

Ihmissuhteet vastaanottokeskuksissa jäsenyivät muutoinkin poikkeuksellisuuden logiikan mukaisesti. Ensinnäkin perhe ja muut läheiset olivat usein läsnä lähinnä etäyhteyden kautta, esimerkiksi Skype- tai FaceTime-puheluissa (läsnäolon tiloista, ks. tässä teoksessa Pöyhönen, Kokkonen & Tarnanen). Koska yhteydenpito kotimaahan tapahtui pääasiassa kännykän välityksellä, kului myös turvapaikanhakijan saamasta vastaanottorahasta suhteellisen iso osa puhelimen datapaketin hankintaan. Toiseksi, paikalliset ihmissuhteet rajoittuivat monella vastaanottokeskuksen työntekijöihin, jotka edustivat liiveineen ”virallista” tahoa. Erityisesti yksin Suomeen saapuneille työntekijät voivat näyttäytyä myönteisessä valossa: he olivat auttajia, vertaisia tai ystäviä. Vuosien 2015 ja 2016 kiireisissä oloissa suhteet oman vastaanottokeskuksen työntekijöihin saattoivat tarjota myös mahdollisuuden mielekkääseen työhön. Adel, hieman alle 30-vuotias korkeakoulutettu, kertoi tarjonneensa itse aktiivisesti apua SPR:n työntekijöille: ”Olen yrittänyt auttaa toimistolla, erityisesti aluksi, kun turvapaikanhakijoiden ja toimiston henkilökunnan välille ei ollut tulkkeja tarjolla. Joten aloin auttaa heitä käännoksissä, ja siellä täällä muutenkin, jos he tarvitsivat jotakin. Nyt tilanne on vakiintunut, eivätkä he enää tarvitse minua niin paljon.”

Joillekin työntekijät olivat kuitenkin lähes vastustajan asemassa. Heitä saatettiin pitää vahteina, joiden uskottiin estävän turvapaikanhakijoiden pääsyn Etelä-Suomen vastaanottokeskuksiin ja jotka puuttuivat lasten kasvatukseen tai pakottivat osallistumaan suomen kielen tunneille. Vaikka turvapaikanhakijat eivät aina kokeneet vastaanottokeskuksen työntekijöiden ymmärtävän heidän tarpeitaan, kulttuuriaan tai uskontoaan (ks. myös Koistinen 2017, 60–63), he saattoivat arvostaa henkilöstön ammattitaitoa muissa asioissa ja erityisesti heidän tarjoamaansa tukea. Haastattelujemme perusteella turvapaikanhakijoiden näkemykset työntekijöistä ja esimerkiksi heidän monikulttuurisuuteen liittyvästä osaamisestaan olivat positiivisimpia suu-

remmilla paikkakunnilla, joissa SPR pystyi koko vuosien 2015 ja 2016 kiireiden ajan palkkaamaan henkilöstöä, jolla oli työhön soveltuvaa koulututusta.

Paikallisiin suomalaisiin haastattelemlamme irakilaisilla oli kontakteja lähinnä SPR:n ystäväperhetoiminnan kautta. Muutamat turvapaikanhakijoista olivat tutustuneet SPR:n vapaaehtoisten kautta laajemmin paikallisiin ihmisiin. Kuten muissa Suomea koskevissa tutkimuksissa (esim. Marucco 2017) on todettu, turvapaikanhakijat kokivat usein suoran, ilman välikäsiä tapahtuvan tutustumisen paikallisiin vaikeaksi kieliongelmistä, kulttuurieroista ja erilaisista ennakkoluuloista johtuen. Samaan tapaan kuin muualla maassa (Marucco 2017, 88) myös Lapissa osa turvapaikanhakijoista kohtasi uhkaavaa ja rasistista käyttäytymistä. Hakijoille huudettiin ja kirottiin, heitä kohti syljettiin sekä vaadittiin perustelemaan, miksi he ovat Suomessa. Jotkut miespuoliset turvapaikanhakijat kertoivat havainneensa, että heitä ilmiselvästi pelätään. Vaikka he yrittivät olla ystävällisiä, ihmiset eivät yleensä halunneet keskustella, vaan kävelivät nopeasti pois ja saattoivat siirtyä jopa kadun vastakkaiselle puolelle.

Miesten ja naisten välinen kanssakäyminen Suomessa poikkesi monen turvapaikanhakijan kohdalla siitä, mihin he kotimaassaan olivat tottuneet. Monet turvapaikkaa hakeneista miehistä olivat Suomessa asuessaan kotimaataan enemmän tekemisissä vastakkaisen sukupuolen kanssa, kun tarkastellaan perheen ja kodin ulkopuolista elämää. Tämä selittyi muun muassa sillä, että suurin osa SPR:n työntekijöistä ja vapaaehtoisista oli naisia. Vaikka tämä aiheutti aluksi jonkin verran hämmennystä miespuolisten turvapaikanhakijoiden keskuudessa, vallitsevaan sukupuolijakaumaan totuttiin yleensä melko nopeasti. Toisaalta niille turvapaikanhakijanisille, jotka olivat tulleet Suomeen joko yksin tai miehensä kanssa, oli usein vaikeaa tai jopa mahdotonta osallistua sosiaaliin tilanteisiin, joissa oli mukana tuntemattomia miehiä. Osa draamatyöpajoihin osallistuneista naisista kertoi, että he pelkäsivät olla tekemisissä vieraiden ihmisten, erityisesti miesten kanssa, koska eivät voineet olla varmoja, voiko heihin luottaa. Nämä naiset pitäytyivät mieluiten kotona ja yksityisissä tiloissa, mikä vähensi kohtaamisten mahdollisuuksia paikallisväestön kanssa. Toisaalta he kertoivat myös luottamuksen syntymisestä esimerkiksi paikallisiin vapaaehtoisiiin erilaisissa SPR:n järjestämissä tapahtumissa, mikä lisäsi rohkeutta kohtaamisissa muiden paikallisten kanssa. Nuori kampaaja Aisha kuvasi tilannettaan työharjoittelussa seuraavasti: ”Minä olin ennen tosi hermostunut, pelkäsin ihmisiä, enkä halunnut palvella heitä. Sanoin pomolle, että olen takahuoneessa, en mene, koska pelkään. Miehet katsovat. Mutta nyt minä menen ja en pelkää, koska tiedän ettei tapahdu mitään pahaa. SPR:llämenin ihmisten kanssa enkä enää pelkää.”

Haastateltavien kertomukset arjen rutiineista heijastavat ajatusta vastaanotto-keskuksesta ei-kenenkään-maana ja sen asukkaista ihmisinä, jotka ovat lähteneet jostakin, mutta eivät vielä saapuneet perille (Suoranta 2011, 42–43). Tässä välitilassa aika kuluu lähinnä turvapaikkahaastattelua ja -pääöstä sekä mahdollista oleskelulupaa odotellessa. Epävarman odotuksen tila voi olla tuskallinen erityisesti nuorelle ja tarmokkaalle henkilölle. Tariq, 24-vuotias insinööri Bagdadista, kuvasi arkeaan näin:

”Samat rutiinit: syö, nuku, syö, nuku, syö nuku. En mene ulos, paitsi ehkä kouluun tunniksi, kaksi tai neljä kertaa viikossa. Tämä on niin vaikeaa meille kaikille, niin vaikeaa minulle.” Odotusaika yritettiin saada kulumaan pelaamalla jalkapalloa, käymällä kuntosalilla, pyörilemällä kaupungilla, ja pitämällä yhteyttä kotimaahan jääneisiin ystäviin ja perheeseen. Nelikymppinen Ali kertoo: ”Jaa, kuntosalille, ostoksille. Tänään jalkapalloa, huomenna suomea, mutta koko ajan... tämä [näyttää kamerasta lastensa kuvia ja puistelee päätään], en saa unta.” Kuten aiemmissa tutkimuksissa on tuotu esille (esim. Suoranta 2011; Jauhiainen 2017a; Koistinen 2017; Marucco 2017; ks. tässä teoksessa Pöyhönen, Kokkonen & Tarnanen), työikäiselle ihmiselle jatkuva odottaminen ilman mahdollisuutta kokea olevansa hyödyllinen oli vaikeaa. Liiketaloustiedettä opiskellut kolmikymppinen Hadi kertoi pyytäneensä SPR:n työntekijää järjestämään hänelle edes jotakin palkatonta työtä: ”Kerroin hänelle, että tämä on meidän kulttuurissamme häpeällistä, miehen istua kotona tekemässä ei-mitään. Meidän kulttuurimme on maailman vanhin. Mies ei voi istua kotona, hänen pitäisi tehdä työtä ainakin 12 tuntia päivässä.”

Monissa haastatteluissa korostui vahvasti työnteon sukupuolittuneisuus. Turvapaikanhakijat kuvailivat usein sitä, miten heidän kotimaassaan miehen tehtävänä on tehdä työtä — ja miestä, joka ei tee työtä, ei pidetä ”oikeana” miehenä. Useat miehet olivat pettyneitä siihen, että heillä ei turvapaikanhakijoina Suomessa ollut käytännössä juuri minkäänlaista mahdollisuutta työskennellä, vaikka se lain mukaan olisi ollut mahdollista 3–6 kuukauden kuluttua Suomeen saapumisesta. Osa koki riippuvuuden yhteiskunnan tuesta ikävänä, jotkut suorastaan häpeällisenä asiana. Tämä kertoi poikkeusajallisuudesta, jossa olosuhteet rajoittavat kulttuurin mukaisia maskuliinisia odotuksia (Fiddian-Qasmiyeh 2014, 403).

Toisaalta työpaja-aineiston naiset toivat esiin koulutuksen ja työn merkityksen hyvinvoinnin ja arjen sujuvuuden kannalta. Tämä purkaa usein vallalla olevaa yksipuolista näkemystä pakolais- ja turvapaikanhakijanaisista passiivisina uhreina, joilla ei ole omaa toimijuutta (Fiddian-Qasmiyeh 2014, 398). Naiset kokivat Suomessa asumisen lisäävän mahdollisuuksia koulutukseen, mutta kertoivat työn saannin olevan hankalaa ja jopa pelottavaa, koska he joutuisivat kohtaamaan paljon vieraita ihmisiä työssään (työllistymisestä, ks. tässä teoksessa Heikkilä & Lyytinen). Toisaalta työpajoihin osallistuminen itsessään osoitti tietynlaista valmiutta ja mahdollisuutta kodin ulkopuoliseen toimintaan, joten tutkimukseen osallistuneet naiset olivat mahdollisesti keskimääräistä aktiivisempia. Vastaanottokeskuksissa haastatelluista turvapaikanhakijoista ainoa nainen, Irakista paennut leski Fatima, opetti arabian kieltä ja oli silminnähden ylpeä statuksestaan suomalaisten opettajana.

Haastattelemiemme vastaanottokeskusten työntekijöiden mukaan osa turvapaikanhakijoista vaikutti monissa asioissa kärsimättömiltä: asioiden olisi pitänyt tapahtua nopeasti, nyt heti, saman tien (kotoutumisen ajallisuudesta, ks. tässä teoksessa Heikkilä & Lyytinen). Tämän arveltiin johtuvan osittain siitä, että turvapaikanhakijat olivat joutuneet kohtaamaan kotimaassaan jatkuvaa epävarmuutta ja pelkoa. Kun ei ollut tietoa huomisesta, he halusivat asioiden tapahtuvan niin pian kuin mahdollista.

”Asiat pitää tehdä tänään, koska huomenna saattaa olla jo kuollut”, tiivistä haastattelemamme työntekijä erityisesti irakilaisten turvapaikanhakijoiden näkemyksiä. Eräät turvapaikanhakijat olivat itse aloitteellisia etsiessään tekemistä ja luodessaan kontakteja SPR:n työntekijöiden ja vapaaehtoisten lisäksi muihin kolmannen sektorin toimijoihin, järjestöihin, yhdistyksiin sekä oppilaitoksiin.

Asuin- ja elinolosuhteisiin, ihmissuhteisiin ja arjen rutiineihin liittyvät poikkeus-tilan kokemukset vastaanottokeskuksissa kytkeytyivät kaikkienensa melko arkisiin ja yksinkertaisiin asioihin. Jos turvapaikanhakijat pystyivät tekemään mielekkääksi kokemiaan asioita – aivan erityisesti työtä – yhdessä toisten ihmisten kanssa, he kokivat itsensä tarpeellisiksi eivätkä vain erilaisten toimenpiteiden (Rainio 2015, 122–123) tai hallinnan kohteiksi (ks. esim. Koistinen & Jauhiainen 2017, 31). Toimettomuus ja mielekkyttä tarjoavan vuorovaikutuksen puute puolestaan vaivuttivat keskusten asukkaita syvemmälle välitilaan, jossa yhteys ”tavanomaiseen” ihmisyyteen oheni. Tällaisessa normalisoituneessa välitilassa vastaanottokeskus koetaan helposti epämotivoivana ja etäännyttävänä odottamisen tilana (ks. Marucco 2017, 93).

Selvimmin poikkeusajallisuus näkyi vastaanottokeskusten asukkaiden kokemuksissa siinä, että heidän henkilökohtainen vakiintunut elämänkulkunsa on muuttunut. Entinen koti oli jäänyt taakse, eikä paluuta sinne useinkaan uskottu olevan. Toiveena oli rakentaa uutta elämää itselle ja perheelle turvallisessa maassa. Merkillepantavaa on, että haastateltavamme eivät liittäneet elämäänsä osaksi laajempaa kansallista tai esimerkiksi uskonnollista narratiivia. He jakoivat kollektiivisia kokemuksia kotimaan näköalattomuudesta ja levottomuuksista sekä poikkeuksellisesta matkasta Eurooppaan, mutta silti tarinat olivat varsin yksilö- ja perhekeskeisiä. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, etteikö muuttoliikkeestä tai Euroopan-matkasta voisi ajan myötä muodostua selkeämpää jaettava narratiivia.

7.4. Töissä vastaanottokeskuksessa

Monille Pohjois-Suomen paikkakunnille perustettiin vastaanottokeskuksia vuonna 2015 nopeassa aikataulussa. Niihin palkattiin työntekijöitä erilaisiin tehtäviin, kuten apulaisjohtajaksi, sosiaalityöntekijäksi, asuntolanvalvojaksi ja pakolaisohjaajaksi. Rekrytointiin liittyi erityisesti pienillä paikkakunnilla erityispiirre: monet työntekijät palkattiin töihin niin sanotusti pystymetsästä. Heillä ei toisin sanoen aina ollut soveltuvaa koulutusta tehtäviinsä tai esimerkiksi kokemusta haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kanssa työskentelystä. Tilanne alussa oli tyypillisesti sekava. Työntekijät itse kuvasivat asiaa viittaamalla yksinkertaisesti siihen, ettei henkilökunnalla ollut tarpeeksi tietoa, taitoja tai välineitä tehtäviinsä. Yksi haastateltu muotoili asian sanomalla, että raskainta oli, kun työntekijöillä ”ei ollut keinoja auttaa”. Toinen oli turhautunut siihen, ettei asukkaille ”tuntunut kelpaavan mikään”. Monet olivat ehtineet

työskennellä useita kuukausia vastaanottokeskuksessa ennen kuin Maahanmuuttovirasto tarjosi heille ensimmäisen koulutuksen.

Erityisesti kouluttamattomilla työntekijöillä tilanteen poikkeuksellisuus liittyi siihen, että heille avautui uudenlainen ja yllättävä vaihe henkilökohtaisessa elämänsäkaarensa. Joillekin palkatuista tilanne merkitsi pitkänkin työttömyysjakson päättymistä. Hieman yli 60-vuotias Riitta kuvasi asiaa näin:

No sehän oli minulle niinku lottovoiton luokkaa, että pääsin takas työelämään pitkän työttömyyden jälkeen. Tämä turvapaikanhakijoiden tulo Suomeen antoi minulle uuden mahdollisuuden saada töitä. Kokonaan niinku uutta työtä ja sen seurauksena oon sitten lähteny nyt vakavasti opiskelemaan arabian kieltä myöskin niin että teen tällä hetkellä sitten SPR:n vapaaehtoisena töitä näitten turvapaikanhakijoiden kanssa ... näen tässä, niinku tässä hirvittävässä ikärasismin tilanteessa niin myös meille vanhoille konkareille mahdollisuuden päästä vielä työelämään. Se on ihan oikeesti, siis et se on se suuri merkitys tässä minulle.

Joidenkin kohdalla henkilökohtaisessa muutoksessa oli jopa erääläisen initiaattoriitin piirteitä. Työn vastaanottokeskuksessa koettiin avaavan näköaloja ihmisenä olemiseen yleensä: työ siis piirsi kuvaa "paljaasta" ihmisyydestä (ks. tässä teoksessa myös Siirto & Niemi). Työskentelyä kuvattiin tyypillisesti sekä opettavaisena että kasvattavana. Kuten haastattelemamme Seija asiaa kuvasi: "Kaikki elämän opit on saatu". Suhtautuminen kasvuun riippui toki siitä, millaisessa elämäntilanteessa työntekijät olivat, kun alkoivat työskennellä keskuksessa (ks. Kivimäki 2013, 194). Sekavuuden ja sitä kautta poikkeuksellisuuden kokemusta lisäsi useiden työntekijöiden mukaan se, että vastaanottokeskusten toimintaa säätelevä Maahanmuuttovirasto muutti ohjeistuksiaan "arvaamattomasti". Erään työntekijän mukaan oli uuvuttavaa, kun Maahanmuuttovirastosta annetaan vastaanottokeskuksiin jatkuvasti uudenlaisia ohjeistuksia, vaikka henkilökunnalla on kädet täynnä töitä perustehtävien hoitamisessa. "Välillä Migrillä menee överiksi", hän sanoi ja jatkoi: "Migriltä voi odottaa mitä vaan". Usein työntekijät suhtautuivat Maahanmuuttovirastoon kaksijakoisesti. Esimerkiksi sen järjestämiä koulutuksia pidettiin positiivisina, mutta niitä alettiin järjestää haastateltavien mukaan liian myöhään eikä silloin, kun tietoa ja tukea olisi tarvittu kaikkein kipeimmin.

Vastaanottokeskusten keskeisimmät tehtävät liittyivät turvapaikanhakijoiden majoittamiseen, osallistamiseen ja sosiaaliseen tukeen. Haastattelemamme työntekijät kokivat, että heidän tärkein tehtävänsä oli kuunteleminen ja toivon antaminen. Työntekijät kuvasivat turvapaikanhakijoiden tilannetta usein samansuuntaisesti kuin aiempi tutkimuskirjallisuus. Heidät sijoitettiin välitilaan, jossa menneisyys ei vielä ollut muuttunut mielekkääksi tulevaisuudeksi (Rainio 2015, 127–128). Eräs työntekijä havainnollisti tätä kertomalla turvapaikanhakijan sanoista: "En ole elävä, en ole kuollut". Näitä välitilassa elämisen ongelmia lieventääkseen työntekijät pyrkivät aktivoimaan turvapaikanhakijoita monin tavoin. He muun muassa kartoittivat turvapaikanhaki-

joiden harrastuksia ja kiinnostuksen kohteita sekä kannustivat osallistumaan kursseille ja leireille.

Vastaanottokeskusten työntekijöiden tehtävänkuvat jakautuvat yleensä vaihtelevasti yksiköiden rakenteista sekä poliittisesta viitekehyksestä ja yhteiskunnallisesta tilanteesta riippuen (vrt. Cemlyn & Briskman 2003, 173). Koska täysin vakiintuneita roolituksia ei ole, uudet rekrytoinnit saattavat tuoda muutoksia aiempiin tehtäviin. Näin tapahtui myös vuosien 2015 ja 2016 nopeasti muuttuneessa tilanteessa. Haastattelemissamme yksiköissä esimerkiksi ohjaajat kertoivat tekevänsä niin sanotut sosiaalityön haastattelut, jotka ovat useimmiten koulutettujen sosiaalityöntekijöiden tehtäviä (Suoranta 2011, 31). Sosiaalityöntekijän haastattelun tarkoituksena on selvittää tulijan matkareitti ja yleinen vointi, valottaa turvapaikkaprosessia ja siihen liittyviä oikeuksia sekä kartoittaa asiakkaan vahvuuksia ja tavoitteita. Työnkuvan muuttuvaisuus lisäsi selkeästi työntekijöiden tunnetta poikkeuksellisesta tilanteesta: töissä elettiin hetkeä, joka ei ollut vakiintunut vaan pikemminkin prosessinomainen.

Kuten muita turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kanssa työskenteleviä ihmisiä (ks. esim. Kumpula 2017; tässä teoksessa Vanhanen), myös vastaanottokeskusten henkilökuntaa kuormittaa jatkuva vaatimusten ja paineiden alla työskenteleminen. Monet työntekijät kertoivat, että heidän henkilökohtainen työssäjaksamisensa on kovilla, kun turvapaikanhakijat kertovat heille elämästään. Kertomukset voivat olla järkyttäviä ja niihin voi liittyä suurta julmuutta ja rankkoja kokemuksia. Työntekijöiden on koivetettava itsensä, jotta he pystyvät kuuntelemaan ihmisten traagisia tarinoita ja auttamaan heitä. Henkisen kuormituksen lisäksi työntekijät tasapainoilevat erilaisten hallinnollisten vaatimusten välillä. Kaikkien keskusten oli vuosina 2015–2016 esimerkiksi laadittava toimintansa tarkastamista varten muun muassa toimintakertomus, toimintasuunnitelma, henkilöstösuunnitelma, tasa-arvosuunnitelma, pelastussuunnitelma, evakuointisuunnitelma, omavalvontasuunnitelma ja lääkehoitosuunnitelma. Tämä kuvaa sitä, miten vastaanottokeskusten toiminta oli usein byrokratian sävyttämää sen lisäksi, että sitä ohjasivat Maahanmuuttovirastoon liitetty yllätyksellisyys ja työn muuttuvaisuus (Koistinen 2017, 52).

Turvapaikkapäätökset vaikuttivat vastaanottokeskusten työntekijöiden työhön monin tavoin. Esimerkiksi kielteisten päätösten jälkeen edessä oli usein valitusprosessi, jossa keskusten työntekijät tukivat hakijoita. Käytännössä ohjaajat järjestivät hakijoille asianajajia ja toisinaan kävivät myös itse asiakkaiden läpi kanssa asioita, joita on tärkeää tuoda esiin viranomaispuhutteluissa. Haastateltavamme ihmettelivät avoimesti monien kielteisten turvapaikkapäätösten sisältöjä ja perusteluja sekä olivat tuohtuneita Maahanmuuttoviraston suunnitelmista vyöryttää osa päätösten antamiseen liittyvistä käytännöistä vastaanottokeskusten työntekijöiden tehtäväksi.

Toisinaan turvapaikanhakijoiden kesken ilmeni ristiriitoja, joita työntekijät pyrkivät ratkomaan. Osa ongelmista kytkeytyi uskonnollisiin ja etnisiin suhteisiin liittyviin jännitteisiin (ks. esim. Koistinen 2017, 56), mutta suurin osa hankaluuksista oli arkipäiväisiä ja käytännöllisiä. Esimerkiksi asuntojen vaihtaminen ja jakaminen

aiheuttivat yleensä jonkinlaista vastarintaa. Työntekijöiden mukaan turvapaikanhakijoiden hyvinvointi paranisi huomattavasti, jos he voisivat asua väljemmin ja saisivat vapaammin itse päättää asumisjärjestelyistään sen sijaan, että heidät sijoitetaan sinne, missä sattuu olemaan vapaita vuodepaikkoja. Se, kuka sijoitetaan asumaan mihinkin, on yksi vallankäytön muoto, jota vastaanottokeskuksen työntekijät käyttävät suhteessa turvapaikanhakijoihin (vrt. Gill 2009).

Myös sukupuolirooleihin liittyvät teemat aiheuttivat keskustelua ja jännitteitä. Haastattelemiemme työntekijöiden mukaan varsinkin alkuvaiheessa miehet ihmettelivät sitä, kun perheiden naiset ja äidit olivat monenlaisten aktivointitoimenpiteiden kohteina. Joillekin miehille oli vaikeaa hyväksyä, että vaimoja kannustettiin opiskelemaan tai pyrkimään työelämään. Vastaanottokeskuksen työntekijät puhuivat turvapaikanhakijoille varsin paljon suomalaisesta tasa-arvosta sekä naisen asemasta. Vaikuttaa siltä, että osittain juuri tämän vuoksi sukupuolirooleihin liittyviä jännitteitä ja ongelmia pyrittiin joskus pitämään henkilökunnalta piilossa. Sama koskee esimerkiksi etnisiä ja kasti- tai luokkaeroja.

Työntekijöiden jaksamisessa oli keskeisellä sijalla työyhteisön vertaistuki. Työtä helpotti myös se, että työntekijät eivät olleet tekemässä varsinaisia turvapaikkapäätöksiä. Toisaalta he halusivat ilmaista olevansa aina asiakkaan puolella. Työntekijät kokivat, että asiakkaat kunnioittivat heitä, ja kunnioitus haluttiin myös säilyttää. Jotkut kertoivat sen sijaan olleensa yllättyneitä siitä, että monet suomalaiset eivät tunne sitä SPR:n perusperiaatetta, että toiminnassa lähtökohtaisesti asemoidutaan heikommassa asemassa olevien ja haavoittuvien ihmisten puolelle (ks. Suomen Punainen Risti 2015a, 2015b, Esite a, Esite b). Joskus työntekijät olivat joutuneet perustelemaan asioita perinpohjaisesti esimerkiksi iäkkäämmille tuttavilleen, jotka olivat esittäneet kriittisiä kysymyksiä SPR:n toiminnasta ja turvapaikanhakijoista. Haastattelemamme Katariina kuvaili vastaamista näihin kysymyksiin ”voimauttavaksi”, koska hän koki tällä tavoin pääsevänsä vaikuttamaan ihmisten asenteisiin ja yleiseen mielipiteeseen.

Vastaanottokeskusten työntekijöiden kertomuksissa poikkeusajallisuus artikuloitui eri tavalla kuin turvapaikanhakijoiden kertomuksissa. Joillekin heistä turvapaikanhakijoiden sijoittaminen melko korkeasta työttömyydestä kärsivään kotikuntaan synnytti mahdollisuuden työllistyä. Myöhemmässä vaiheessa poikkeusajallisuus kuitenkin ilmeni yhä suurempana epävarmuutena työsuhteen jatkumisesta. Vastaanottokeskusten toiminnan jatkumisen ennakoimattomuus, keskusten yllättävät lakkauttamiset sekä Maahanmuuttoviraston ennalta-arvaamattomat päätökset ja vaatimukset synnyttivät monenlaisia epävarmuuden ja välitilassa elämisen kokemuksia työntekijöille, vaikka oleskeluluvasta unelmoiviin turvapaikanhakijoihin verrattuna heidän tilanteensa olikin varsin hyvä. Samaan aikaan heidän työtehtävänsä liittyivät siihen, että he pyrkivät tekemään turvapaikanhakijoiden elämästä poikkeustilassa siedettävämpää. Turvapaikanhakijoita ja vastaanottokeskusten työntekijöitä yhdisti se, että jotkin heidän elämänsä liittyvät suuret päätökset — oli kyse turvapaikkapäätöksen

saamisesta tai työsuhteen jatkumisesta — tehtiin jossakin muulla kuin Lapissa, eikä heillä itsellään ole näihin päätöksiin mahdollisuutta juurikaan vaikuttaa.

Työntekijöiden kuvauksen perusteella heidän työnsä näyttäytyi ennemminkin poikkeustilaan sopeutumiselta kuin siihen liittyvien ristiriitojen — esimerkiksi hämmennystä herättävien kielteisten päätösten — haastamiselta (vrt. Cemlyn & Briskman 2003, 174). Vaikka kyse on esimerkiksi sotaan verrattuna lievästä poikkeustilasta, työntekijät kiinnittyivät elämänpolullaan tiiviisti yhteiskunnalliseen ”historialliseen hetkeen”; tietynlaiseen siirtymään menneisyyden ja tulevaisuuden välissä (Dudziak 2012, 21–26; Kivimäki 2013, 194).

7.5. Vastaanottokeskuksen naapurissa

Haastattelimme tutkimusta varten kolmeatoista vastaanottokeskusten naapurustossa asuvaa henkilöä. Heistä kuusi oli naisia ja seitsemän miehiä. Iältään haastateltavat olivat 33–58 -vuotiaita. Vastaajat rekrytoitiin tutkimukseen lumipallomenetelmällä. Ensimmäisten kahden haastateltavan yhteystiedot saatiin tutkijoiden aiempien kontaktien avulla. Tämän jälkeen ensimmäisiä ja myöhemmin muitakin haastateltavia pyydettiin nimeämään lisää mahdollisia haastateltavia. Pyynnön yhteydessä korostettiin, että tutkijat eivät etsi vain yhtä mieltä olevia henkilöitä eli joko myönteisesti, neutraalisti tai kielteisesti ilmiöön suhtautuvia. Noin 20 nimen listasta haastatteluun lopulta suostui siis 13 henkilöä.

Koska tutkijat ovat vaikuttaneet suhteellisen paljon aineiston muotoutumiseen ja se on kooltaan pieni, ei aineiston perusteella voi kuvata tarkasti sitä, kuinka Suomen vastaanottokeskusten ympäristössä asuvat ihmiset uusiin naapureihinsa yleensä ottaen suhtautuvat. Tämä ei ole ollut myöskään aineiston keruun tavoitteena. Sen sijaan tarkoitus on ollut hahmottaa niitä merkityksiä, joita tilanteelle tutkimiemme keskustusten ympäristössä annettiin.

Haastatteluiden kenties keskeisin anti on se, että keskusten lähellä asuvat ihmiset keskustelivat tilanteesta varsin monisyisesti. Haastateltavien joukossa oli turvapaikanhakijoihin yleensä ottaen myönteisesti suhtautuvia henkilöitä, jotka kuitenkin pohtivat eri näkökulmista uuden tilanteen synnyttämiä ongelmia. Toisaalta ne haastateltavat, jotka puhuivat turvapaikanhakijoista yleisellä tasolla kriittisemmin, suhtautuivat uusiin naapureihinsa varsin ymmärtäväisesti. Haastateltujen ihmisten esittämät näkemykset eivät sovi siihen julkiseen narratiiviin, jonka mukaan on olemassa ”kaksi ääripäätä”, joiden väliin mahtui ”tolkun ihmisiä”. Sen sijaan haastateltavat pohtivat tilannetta eri näkökulmista ja usein korostetun pragmaattisesti. Pääosa kokemuksista liittyi konkreettiseen arkeen, kuten kommunikoinnin mahdollisuuksiin ja vaikeuksiin, roskaamiseen, lasten leikkeihin ja yhteisten sääntöjen, kuten kerrostalojen öisen hiljaisuuden noudattamiseen.

Haastateltavien kokeman poikkeuksellisuuden tunteen pääsyynä oli useimmiten se, että vastaanottokeskukset oli perustettu tai niiden toiminta oli muuttunut ennalta-arvaamattomasti. He siis kokivat, että tilanteesta ei ollut informoitu paikallisia ihmisiä sen paremmin virallisella tiedotteella kuin mediankaan kautta. Tämä aiheutti voimakasta hallitsemattomuuden tunnetta ja pelkoja. Kerrostaloalueella asuva Sirpa kertoo: "Kyllä kyllä. Koska nimenommaan tässähän se näky ku onko meitä tuhat ihmistä täällä ja oliko se kakssattaa ihmistä vai kakssattaviiskymmentä ihmistä ku yhtäkkiä ku tulee eikä tiiä ketä ne on nii oliha se aika hurjaa."

Myös omakotitaloalueella asuva Tea kritisoi tiedottamista:

No oikeestaan uutisointi tuli vasta sen jälkeen, kun tähän meidän tuli näitä, maahanmuuttajia. Eli se kulki, laahas jäljessä, että meillähän oli sellanen tilanne että meillä ei ollu mitään tietoa, että tähän on tulossa, ketään tähän naapuriin, ja se tuli meille yllättäen ja me oltiin jossain mökillä, ja mejän lapset oli tässä keskenään ja, ja tota, tai ilman niinkö meitä, ja sitten seuraavana päivänä lapset alko kertomaan että me ollaan pelattu jalkapalloa mejän uusien naapureitten kanssa, ja meihän semmonen, silloin tokaluokkalainen, vai kolmasluokkalainen tyttö sanoi että hänestä otettiin selfieitä niitten kans yhdessä ja, mä että ketä siinä on tullu, niin se että siihen on tullu semmosia ulkomaalaisia tuohon naapuriin. Niitä tuli kerralla viiskymmentä, ja se oli tottakai alkuun tosi säikäyttävää, että hei, että te että voi vielä mennä niitten kans et siellä voi olla, tuli isoja pelkoja, tauteja sairauksia mitä he voivat kantaa tullessaan.

Poikkeuksellisuuden tunnetta lisäsi se, että muutoksen taustalla soi mediassa toistuva kertomus hallitsemattomista ihmisvirroista ja terrorismin uhasta. Liki kaikki haastateltavat sanoivat suhtautuvansa skandaaliuutisiin ja sosiaaliseen mediaan kriittisesti. Myös maahanmuuttoon yleensä kriittisemmin suhtautuvat haastateltavat sanoivat ymmärtävänsä, että esimerkiksi rikosuutiset voivat leimata tarpeettomasti myös syyttömiä ihmisiä tai kokonaisia kansanryhmiä. Silti kuvat rajoja ylittävistä ihmisjoukoista saivat aikaan vahvan tunteen siitä, että uusi kansainvaelluksen aika oli alkanut juuri nyt (ks. Castles 2003; Castles ym. 2013). Omakotitaloalueella asuva Maria kuvaa kokemusta näin:

Että alkuun tosiaan oli niinku mää sanoin jollekin, että mulle tuli semmonen tunne, että sota tuli naapuriin, nyt ku puhuttiin tuosta Alepposta. Että sota tuli naapuriin, että hei ne ristiriidat ja ne kaikki tuli tuohon naapuriin, että siellä voi olla vastakkaisia osapuolia, sodan vastakkaisia osapuolia meidän naapurissa. Tavallaan tuli se, miten mää sanon? Siis tämä maailman kärsimys tuli liian lähelle et se ahisti, tuli semmonen ahdistus, että hei tossa on ne henkilöt, jotka sieltä sodan keskeltä tulee.

Vastaanottokeskusten ympäristössä asuvilta kysyttiin myös suoraan, kuinka poikkeuksellisenä he pitivät kulunutta aikaa. Kaikki vastaajat pitivät aikaa globaalisti

poikkeuksellisenä. Silti useammat totesivat, että aika ei omassa naapurustossa ollut dramaattisen poikkeuksellinen, ei ainakaan vielä. Omakotitaloalueella haastateltu Petri muotoili asian seuraavasti:

No itseasiassa tämä aika on todella poikkeuksellinen. Eurooppaan pyrkii miljoonia ihmisiä ja tota, me ei olla nähty vielä kyllä huippua, et koko maailma on hyvin poikkeuksellisessa tilassa. Se ei näy meillä, meillä on ikioma pieni kyläkupla. Et yks kaks sataa maahanmuuttajaa, niin se ei nyt heilauta sitä yhtään mihinkään suuntaan. Mutta, mutta isommat haasteet ovat jossain muualla ja heijastuvat ihan varmuudella myös Suomeen.

Yksi kerrostaloalueella haastateltu mies kuvasi aikaa ”erittäin poikkeukselliseksi”. Hän kertoi saaneensa vahvan henkilökohtaisen elämyksen huomattuaan, miten tapahtumat yhdellä mantereella saavat aikaan arvaamattomia ketjureaktioita, jotka vaikuttavat toisella puolella maailmaa. Haastateltava yritti luoda käsittämättömiltä tuntuviin tapahtumiin mieltä pohtimalla sitä, kuinka kaikki sai alkunsa Yhdysvaltain terroriiskuista vuonna 2001. Muut haastateltavat sen sijaan suhtautuivat henkilökohtaiseen tilanteeseensa melko tyyneästi ja käytännönläheisesti. Vaikka kylän kuva oli muuttunut ja alkutilanne oli säikäyttänyt, useat haastateltavat korostivat, että tilanne oli rauhallinen. Kuten omakotitaloalueella asuva Sami totesi:

No, eihän tuota päivittäin, eikä viikottain ees muista, että tuossa on vastaanottokeskus. Tietenki mulla on vähän eri ko mie oon viikot tuola, arkiviikot tuolla työmatkoila, mutta vaikka tässä nyt kesänki olin, minusta että se on, ei sillä ole mitään vaikutusta, ei oo ollut kuukausiin mejän elämään.

Poikkeusajallisuuden kokemusta tuntui lieventävän se, että yhteiselo uusien naapurien kanssa oli kaikilla haastateltavilla sujunut mutkattomasti. Useammat sanoivat aluksi pelänneensä sitä, että alueella kulkee outoja nuoria miehiä suurissakin joukoissa. Haastatellut kertoivat pelänneensä erityisesti tyttölastensa puolesta, mutta pelko tuntui lieentyneen, kun kohtaamiset olivat olleet sävyltään pääosin ystävällisiä. Kerrostaloalueen haastateltavien mukaan naisten perään oli aluksi vihelletty ja kaksi turvapaikanhakijaa oli näyttänyt lapsille jalkapallokentällä ”kurkunleikkausliikkeitä”. Tämän kaltaisia ongelmia ei sanottu kuitenkaan alun jälkeen ilmenneen esimerkiksi siitä syystä, että vastaanottokeskusten työntekijät olivat haastateltavien käsityksen mukaan ohjeistaneet turvapaikanhakijoita suomalaisista tavoista. Kurkunleikkausliikkeitä tehneet miehet olivat haastateltavien mukaan jo poistuneet maasta.

Kerrostaloalueella haastateltavat moittivat sitä, että turvapaikanhakijat rikkoivat alueen vallitsevia käytösnormeja valvoessaan öisin ja pitäessään toisinaan ”kovaa ääntä”. Omakotitaloalueen haastateltavat puolestaan moittivat turvapaikanhakijoita roskaamisesta, mikä oli heidän kertomansa mukaan kuitenkin loppunut sen jälkeen, kun vastaanottokeskus oli puuttunut asiaan.

Kerrostaloalueen haastateltavista useampi toi esiin sen, miten yhteys turvapaikanhakijoiden kanssa syntyi usein lasten välityksellä. Paikallisten ja tulokkaiden lapset olivat leikkineet yhdessä pihalla ja vierailleet toistensa asunnoissa. Jopa turvapaikanhakijoihin kaikkein kriittisimmin suhtautunut pariskunta, jonka toinen osapuoli kutsui hakijoita ”Isiksen joukoiksi”, oli lahjoittanut vanhoja leluja uusien naapureiden lapsille.

Kuten turvapaikanhakijoilla ja vastaanottokeskusten työntekijöillä, myös haastateltujen vastaanottokeskusten naapureiden kokema poikkeusajallisuus oli käytännönläheistä. Tunne liittyi erityisesti tilanteen yllättävään ja nopeaan eskaloitumiseen sekä oman asuinalueen muutokseen. Alkujärkytyksen jälkeen poikkeuksellisuuden tunnetta oli ylläpitänyt median luoma kuva kaoottisesta ja uhkaavasta maailmasta, mutta omalla asuinalueella tilanne tuntui vakiintuneen ja uuteen asetelmaan oli sopeuduttu. Tulevaisuuteen liitettiin kuitenkin uhkakuvia, joiden uskottiin heijastuvan myös Suomeen. Näitä uhkia ei kuitenkaan kuvattu kohtalonomaisina eikä niille annettu uskonnollisia tai myyttisiä merkityksiä. Toisin sanoen tilanne ei ollut muuttunut keskustusten naapurustossa asuvien mielikuvissa äärimmäiseksi kriisi- tai poikkeustilaksi, vaan pikemminkin vahvaksi ja hätkähdyttäväksi, mutta kuitenkin ohimeneväksi poikkeamaksi vakiintuneessa arjessa.

7.6. Johtopäätökset

Olemme tässä luvussa tarkastelleet Lapissa sijaitsevia vastaanottokeskuksia ja niiden ympäristöä hyödyntäen poikkeusajallisuuden näkökulmaa. Tavoitteenamme on ollut myös tarjota nyansseja vastapainoksi uhkakuvien ja talouspuheen hallitsemaan julkiseen keskusteluun. Olemme halunneet tuoda keskusteluun vivahteita keskittymällä ihmisten arkipäiväisiin näkemyksiin ja kokemuksiin poikkeuksellisuudesta vastaanottokeskuksissa ja niiden liepeillä.

Analyysimme osoittaa, että vastaanottokeskuksen seinien eri puolilla elettiin erilaisia poikkeusaikoja. Konkreettisimmin poikkeustilassa elivät turvapaikanhakijat, jotka olivat irtautuneet tavanomaisesta elämästään ja tehneet vaarallisen matkan halki kokonaisen maanosan vieraaseen ympäristöön. Sekä matka että elämä suomalaisessa vastaanottokeskuksessa hahmottuivat poikkeuksellisina huolimatta siitä, että useimpien haastateltujen kotimaissa elettiin pitkittyneessä epävakaudessa, jota jo sinänsä on pidetty poikkeustilan kaltaisena (Juntunen 2016).

Vastaanottokeskusten työntekijät puolestaan pyrkivät tekemään turvapaikanhakijoiden limbosta mahdollisimman siedettävää. He olivat eräänlaisia välitilan pehmuksia. Samalla erityisesti vastarekrytoidut työntekijät olivat itse oudossa ja uudessa tilanteessa, jota leimasivat Maahanmuuttoviraston väitetty arvaamattomuus ja pyrkimys ymmärtää vieraasta kulttuurista tulevia ihmisiä. Usein tilannetta sävyttivät toisaalta uuden työn ja uusien ammatillisten taitojen opettelu ilo.

Vastaanottokeskusten ympäristössä asuvien ihmisten käsitys poikkeustilasta näytti liittyvän erityisesti tilanteen nopeaan ja yllättävään muutokseen sekä toisaalta medianarratiiviin kaoottisesta ja hallitsemattomasta maailmasta. Konkreettinen yhteiselo uusien naapurien kanssa sujui haastateltavilla sen sijaan pääosin hyvin.

Useimmilla toimijoilla ”pakolaiskriisi” merkitsi selvää katkosta elämäntarinassa, mutta katkokset skaalautuivat eri tavoin erilaisten, muun muassa etnisten, maantieteellisten, sukupuolisten ja uskonnollisten, ryhmien ja yksilöiden kesken. Yhdelle katkos oli eksistentiaalinen, kun kyse oli konkreettisesti elämästä ja kuolemasta. Toinen koki katkoksen arkisen perusturvallisuuden väliaikaisena horjumisena. Kolmannelle poikkeus muodosti mahdollisuuden, joka avautui esimerkiksi työn, uusien ihmissuhteiden tai uuden, turvallisen elämän muodossa.

Mitä poikkeuksellisuuden kokemukset merkitsevät tulevaisuuden näkökulmasta? Ohikiitävässä hetkessä erilaiset kokemusmaailmat voivat elää rinnakkain, ja tavallaan tämä onkin vastaanottokeskuksessa eletävän arjen ydin. Tila on väliaikainen asukkaille, joiden jatkuvaan vaihtumiseen työntekijöiden ja naapureiden on sopeuduttava. Jos yhteiskunta mieli palata poikkeustilasta tavanomaiseen, on sen kuitenkin jossakin vaiheessa purettava eri osapuolten surut, traumat, toivot ja turvallisuuden vaateet niin, että muodostuu mahdollisuus uuteen, yhteiseen ja myönteiseen narratiiviin (ks. Ashplant, Dawson & Roper 2000). Toisin sanoen kysymys on siitä, miten erilaiset kansalaiset oppivat luottamaan riittävän lineaariseen, pysyvään ja yhteiseen aikaan, jossa ”toisilleen tuntemattomat ihmiset jakavat saman kollektiivisen hetken” (Kivimäki 2013, 192; Edkins 2003). Jos eri ryhmät tai yksittäiset ihmiset jäävät pysyvään, eristäytyneeseen poikkeusaikaan, jossa luottamusta tulevaan ei ole, tai jos heidän lineaariset aikansa kulkevat eri suuntiin, ei uudenlaista, edes jossain määrin integroitunutta yhteisöä välttämättä synny.

On merkillepantavaa, että vastaanottokeskusten asukkaat eivät vielä näytä antavan kokemuksilleen kollektiivista historiallista merkitystä. Ihmiset ovat yleensä ottaen taipuvaisia käsittelemään mielettömältä tai sekavalta tuntuvia tapahtumia ja traumoja antamalla niille ymmärrettäviä merkityksiä. Tämä voi tapahtua esimerkiksi historiallisen narratiivin avulla (Kivimäki 2013, 195–234). Kun Suomeen jäivät turvapaikanhakijat pyrkivät kotiutumaan uuteen kotimaahansa, olisi tärkeää, että tämä narratiivi suuntautuu myönteisesti ja ihmisten välistä kunnioitusta rakentaen yhteiseen tulevaisuuteen, ja että vastaanottokeskuksessa koettu aika pystyttäisiin näkemään vain yhtenä matkan pakollisena, mutta ohimenneenä vaiheena.

Olemme tarkastelleet vastaanottokeskuksia kolmesta erilaisesta näkökulmasta. Tarkastelu osoittaa, että samassa viitekehyksessä toimivat yksilöt ja ryhmät voivat käsitteellistää poikkeukselliseksi koettua tilannetta hyvin eri tavoin. Ilmiön moninaisuuden ja erilaisten näkemysten tuominen laajemmin julkisen keskustelun piiriin olisi tärkeää pakolaisuuteen liittyvän yhteiskunnallisen debatin syventämiseksi ja rikastuttamiseksi.

Kiitokset

Luku ja siihen liittyvä aineistonkeruu on toteutettu osana vuoden 2016 alussa käynnistynyttä Matkalla ajassa ja paikassa – turvapaikanhakijat pohjoisessa Suomessa -tutkimushanketta (2016–2018), jota rahoittaa Koneen säätiö. Vastaanottokeskusten ympäristössä asuvien ihmisten haastattelut toteuttivat Marja Sivonen ja Marika Ollonen. Haluamme kiittää lämpimästi kaikkia tutkimukseemme osallistuneita tahoja: turvapaikanhakijoita, SPR:n työntekijöitä ja vapaaehtoisia, opiskelijoita sekä muita paikallisia ihmisiä.

Lähteet

- Adel, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, kesäkuu 2016
Aisha, draamatyöpajan osallistuja (Syyria), haastattelu, joulukuu 2016
Ali, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, toukokuu 2016
Antero, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Fatima, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, kesäkuu 2016
Hadi, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, kesäkuu 2016
Hassan, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, toukokuu 2016
Heikki, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Katariina, vastaanottokeskuksen työntekijä, haastattelu, kesäkuu 2016
Maahanmuuttovirasto (2017) Vastaanottorahan perusosa kuukautta kohti 1.1.2017 lähtien. Helsinki: Maahanmuuttovirasto. Saatavilla: http://www.migri.fi/turvapaika_k_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanottoraha Luettu 25.3.2017.
Maria, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Marika, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Mika, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Outi, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Petri, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Riitta, vastaanottokeskuksen työntekijä, haastattelu, marraskuu 2016
Sanna, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Sami, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Seija, vastaanottokeskuksen työntekijä, haastattelu, kesäkuu 2016
Sirpa, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016
Suomen Punainen Risti (2015a). *Tulijan tukena: Pakolaistyön neljä vuosikymmentä*. Helsinki: Suomen Punainen Risti.
Suomen Punainen Risti (2015b). *Vapaaehtoiset pakolaisten tukena: Kokemuksia auttamisesta ja ystäväyydestä*. Helsinki: Suomen Punainen Risti.

Suomen Punainen Risti, Esite (ei vuosilukua, a). *Oikeus saada apua: Vastaanottokeskus auttaa ja tukee turvapaikanhakijoita*. Helsinki: Suomen Punainen Risti.

Suomen Punainen Risti, Esite (ei vuosilukua, b). *Monikulttuurisuus alkaa meistä: Kohtaa mispaikkana Punainen Risti*. Helsinki: Suomen Punainen Risti.

Tariq, turvapaikanhakija (Irak), haastattelu, toukokuu 2016

Tea, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016

Timo, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016

Veikko, vastaanottokeskuksen naapuri, haastattelu, marraskuu 2016

Kirjallisuus

- Agamben, Giorgio (2001). *Keinot vailla päämäärää*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ahmed, Sara (1999). Home and Away. Narratives of Migration and Estrangement. *International Journal of Cultural Studies*, 2 (3), 329–347.
- Ashplant, T.G., Graham Dawson & Michael Roper (2000). The politics of war memory and commemoration: contexts, structures and dynamics. T.G. Ashplant, Graham Dawson & Michael Roper (eds.), *The Politics of War Memory and Commemoration*. London: Routledge, 3–86.
- Brun, Cathrine & Anita Fábos (2015). Making Homes in Limbo? A Conceptual Framework. *Refuge*, 31 (1), 5–17.
- Castles, Stephen (2003). Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation. *Sociology*, 37 (1), 13–34.
- Castles, Stephen, Hein de Haas & Mark Miller (2013). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: The Guilford Press.
- Cemlyn, Sarah & Linda Briskman (2003). Asylum, children's rights and social work. *Child and Family Social Work*, 8, 163–178.
- Dudziak, Mary (2012). *War time: An Idea, its History, its Consequences*. London: Oxford University Press.
- Edkins, Jenny (2003). *Trauma and the Memory of Politics*. London: Cambridge University Press.
- Fiddian-Quasmiyeh, Elena (2014). Gender and Forced Migration. Elena Fiddian-Quasmiyeh, Gil Loescher, Katy Long & Nando Sigona (eds.), *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*. London: Oxford University Press, 395–408.
- Gill, Nicholas (2009). Governmental mobility: The power effects of the movement of detained asylum seekers around Britain's detention estate. *Political Geography*, 28, 186–196.
- Holland, Päivi (2013). "Ilman oleskelulupaa se ei onnistu oikeasti": Tutkimus nuorten turvapaikanhakijoiden kokemuksista hyvän elämän mahdollisuuksiin Suomes-

- sa. Pro gradu -tutkielma. Sosiaalityö, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Holzman, Steven (2004). *Living in Limbo: Conflict-Induced Displacement in Europe and Central Asia*. World Bank Publications. World Bank.
- Huttunen, Laura (2002). *Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien elämänkerroissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 861. Helsinki: SKS.
- Jauhiainen, Jussi (toim.) (2017a). *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto.
- Jauhiainen, Jussi (2017b). Johdanto ja johtopäätökset. Teoksessa Jussi Jauhianen (toim.), *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 5–18.
- Jauhiainen, Jussi (2017c). Vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden muuttoliike Suomessa. Teoksessa Jussi Jauhianen (toim.), *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 119–131.
- Juntunen, Marko (2016). *Poikkeusajan sukupolvet – Irakilaispakolaisuus Suomessa*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 31/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Khosravi, Shahram (2013). *Laiton matkaaja. Paperittomuus ja rajojen valta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koistinen, Lotta (2017). Vastaanottokeskukset, onnistuneet käytännöt ja turvapaikanhakijoiden kokemukset. Jussi Jauhianen (toim.), *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 49–64.
- Koistinen, Lotta & Jussi Jauhiainen (2017). Turvapaikanhakijoiden hallinta. Jussi Jauhianen (toim.), *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 31–48.
- Kaukko, Mervi & Ulrika Wernesjö (2017). Belonging and participation in liminality: Unaccompanied children in Finland and Sweden. *Childhood*, 24 (1), 7–20.
- Kivimäki, Ville (2013). *Murtuneet mielet: Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945*. Helsinki: WSOY.
- Kivisto, Peter (2015). Pluralism and the dynamics of contemporary integration. Elli Heikkilä, Auvo Kostiainen, Johanna Leinonen & Ismo Söderling (eds.), *Participation, Integration and Recognition: Changing Pathways to Immigrant Incorporation*. Migration Studies C 24 / Histories 4. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Kumpula, Tapio (2017). Pakolaisia vastassa. *Antroblogi*, 14.2.2107. Saatavilla: <http://www.antroblogi.fi/2017/02/pakolaisia-vastassa/>. Luettu 18.2.2017.

- Loshitzky, Yosefa (2000). Second-generation Israelis screen the Holocaust in Don't Touch My Holocaust. T.G. Ashplant, Graham Dawson & Michael Roper (eds.), *The Politics of War Memory and Commemoration*. London: Routledge, 182–200.
- Malkki, Liisa H. (2002). Mass Displacement and Globalized 'Problems of Organization.' *Ethnology*, 3 (3), 351–360.
- Marucco, Camilla (2017). Turvapaikanhakijoiden arkipäivä. Jussi Jauhianen (toim.), *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa*. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. Turku: Turun yliopisto, 85–101.
- Pentikäinen, Marja (2005). *Loputtomalla matkalla: Kertomuksia pakolaisuudesta*. Helsinki: Etnika Oy.
- Rainio, Minna (2015). *Globalisaation varjoiset huoneet. Kuulumisen ja ulossulkemisen tilat rajanylityksiä käsittelevissä liikkuvan kuvan installaatioissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Suoranta, Juha (2011). *Vastaanottokeskus*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Tilli, Jouni (2012). *The Continuation War as a Metanoic Moment. A Burkean Reading of Lutheran Hierocratic Rhetoric*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.